

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного менеджменту

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**РИЗИКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ**

за матеріалами ТОВ «НБТР», м. Київ

Студентки 2 курсу, 3м групи,
факультету міжнародної торгівлі
і права
спеціальності 073 «Менеджмент»
спеціалізації «Менеджмент
зовнішньоекономічної діяльності»

Науковий керівник,
д-р. екон. наук, професор кафедри
міжнародного менеджменту,
завідувач кафедри міжнародного
менеджменту

Гарант освітньої програми, канд.
екон. наук, доцент кафедри
міжнародного менеджменту

Галецької

Анни

Ігорівни

Мельник

Тетяна

Миколаївна

Серова

Людмила

Петрівна

Київ 2020

Анотація

Галецька А. І. “Ризики інвестиційних проектів у зовнішньоекономічній діяльності” за матеріалами ТОВ “НОВЕ БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ”

У випускній кваліфікаційній роботі досліджується управління ризиками та розкрито питання мінімізації ризиків інвестиційних проектів. Був проведений фінансово-економічний аналіз підприємства ТОВ “НБТР”, досліджено інвестиційний проект та ідентифіковані його ризики. Для оцінки ризиків був використаний метод матриці. Обґрунтовано дії щодо їх мінімізації. Як результат дослідження була спрогнозована ефективність заходів для управління ризиком з використанням сценарного аналізу.

Ключові слова: ризик, управління ризиком, проект, мінімізація ризиків, сценарний аналіз, матриця ризиків.

Annotation

A. Haletska “Risks of investment projects in foreign economic activity” based on materials of LLC “NEW CONSTRUCTION AND RECONSTRUCTION”

In the Master`s Research Paper risk management was researched and revealed the issues of risk minimization of investment projects. The financial and economic analysis of the company LLC "NBTR" was performed, the investment project was researched and its risks were identified. The matrix method was used to assess the risks. Actions to minimize them are substantiated. As a result of the study, the effectiveness of risk management measures using scenario analysis was predicted.

Keywords: risk, risk management, project, risk minimization, scenario analysis, risk matrix.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ

ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ СУБ'ЄКТА

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «НОВЕ БУДІВНИЦТВО
ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

1.1. Аналіз фінансово-економічної діяльності ТОВ «НОВЕ БУДІВНИЦТВО
ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

1.2. Аналіз організації та особливостей реалізації інвестиційного проекту ТОВ
«НОВЕ БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

1.3. Дослідження ризиків реалізації інвестиційних проектів ТОВ «НОВЕ
БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. УДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ
ТОВ «НОВЕ БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

2.1. Обґрунтування пропозицій щодо зменшення ризиків пов'язаних з
реалізацією інвестиційного проекту ТОВ «НОВЕ БУДІВНИЦТВО ТА
РЕКОНСТРУКЦІЯ »

2.2. Розробка комплексу заходів щодо реалізації інвестиційного проекту ТОВ
«НОВЕ БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

2.3. Прогнозна оцінка результативності та вплив запропонованих заходів на
результати діяльності ТОВ «НОВЕ БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

Висновки до розділу 2

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність і практична значущість обраної теми випускної кваліфікаційної роботи. В епоху економічної інтеграції та глобалізації спостерігається посилення інтернаціоналізації економічної діяльності. У цих умовах сучасна економічна реальність стає все більш ускладненою. Досі існують нові загрози для суб'єктів господарювання, особливо тих, хто здійснює інвестиції за кордон у проекти, які напряду залежать від них.

Саме тому знання потенційних загроз має значний вплив на прийняття інвестиційних рішень. Однак можна зробити висновок, що ідентифікація загроз у складній реальності не є легким завданням, тим більше, що ряд важливих детермінант управління важко обчислити чи вони здаються нераціональними для інвестора. Цей факт ускладнює виконання завдань, що складають управління інвестиційними ризиками, одним із етапів яких є виявлення та оцінка ризиків.

Метою оцінки інвестицій є оцінка економічних перспектив пропонованого інвестиційного проекту. Це методологія розрахунку очікуваного прибутку на основі прогнозів грошових потоків багатьох, часто взаємопов'язаних змінних проекту. Ризик походить від невизначеності, що охоплює ці прогнозовані змінні. Отже, оцінка проектного ризику залежить, з одного боку, від нашої здатності визначити і зрозуміти природу невизначеності, що оточує ключові змінні проекту, а з іншого, від наявності інструментів та методології для обробки наслідків ризику для повернення проекту.

Результатом аналізу ризику є не однозначне значення, а розподіл ймовірностей усіх можливих очікуваних прибутків. Таким чином, потенційний інвестор отримує повну картину ризику - прибутковості проекту, що показує всі можливі результати, які можуть привести до інвестування проекту.

Будучи, по суті, інструментом прийняття рішень, аналіз ризиків має багато застосувань та функцій, які розширюють його корисність за рамки звичайних рішень щодо оцінки інвестицій. Він також може перетворитися на потужний засіб для прийняття рішень у маркетингу, стратегічному управлінні, економіці, фінансовому бюджету, управлінні виробництвом та у багатьох інших галузях, в яких моделюються відносини, що базуються на невизначених змінних, щоб полегшити та покращити процес прийняття рішень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання інвестиційного ризику розглядається у багатьох працях українських вчених Бутко М. П. [2], Богдан Н. П. [3], Гончаренко Л. П. [4], Івченко І. [11], Завідна Л. Д. [12], а також і зарубіжних Шарп В. [10], Александер Г. [10], Бейлі Дж. [10].

Невирішені питання, що є складовою проблеми. Наукова література приділяє мало уваги ризикам та способам їх мінімізації, які пов'язані з інвестиційними будівельними проектами, адже це пов'язано з виникненням ризиків на кожному етапі будівництва, що створює певні складнощі для їх аналізу.

Мета дослідження – розробка напрямів мінімізації ризиків інвестиційного проекту на прикладі суб'єкта ЗЕД - ТОВ «НБТР».

Для досягнення мети поставлені наступні завдання дослідження:

- провести аналіз фінансово-економічної діяльності ТОВ «НБТР»;
- проаналізувати організацію та особливості реалізації інвестиційного проекту ТОВ «НБТР»;
- здійснити дослідження ризиків реалізації інвестиційного проекту ТОВ «НБТР»;
- розробити пропозиції щодо зменшення ризиків пов'язаних з реалізацією інвестиційного проекту ТОВ «НБТР»;
- запропонувати заходи щодо реалізації проекту ТОВ «НБТР»;
- здійснити прогнозну оцінку результативності та вплив запропонованих заходів на результати діяльності ТОВ «НБТР».

Об'єкт дослідження – проект ТОВ «НБТР».

Предмет дослідження – процес управління ризиками ТОВ «НБТР».

Методи дослідження, які були використані в роботі:

– метод систематизації та збору інформації – застосовувалися під час дослідження особливостей процесу управління ТОВ «НБТР»;

– метод порівняння та аналізу – використовувалися під час аналізу інвестиційного проекту;

– метод якісної оцінки (матриця) – застосовувався для виявлення основних ризиків, їх оцінки та форми управління ними.

– системно-структурний аналіз – використовувався для пошуку заходів мінімізації ризиків проекту ТОВ «НБТР»;

– метод сценаріїв, чутливості – використовувалися під час визначення основних факторів ризиків, що зможуть призвести до зміни основних показників здійснення партнерства та спрогнозувати можливі наслідки їх впливу на підприємство ТОВ «НБТР».

– *Інформація про використання інформаційних технологій, програмного забезпечення* – при написанні роботи було використано засоби MS Word та MS Excel.

Результати дослідження опубліковані у статті «Ідентифікація ризиків інвестиційних проектів підприємства ЗЕД на прикладі ТОВ «НБТР»».

Науково-практична новизна отриманих результатів має значущість для конкретного суб'єкта ЗЕД – ТОВ «НБТР». Розроблені пропозиції можуть бути впроваджені в його практичній діяльності, адже вони мають позитивні прогностичні результати.

РОЗДІЛ 1
ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ
ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ СУБ'ЄКТА
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «НОВЕ
БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

1.1. Аналіз фінансово-економічної діяльності
ТОВ «НОВЕ БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

ТОВ “Нове Будівництво та Реконструкція” - українська компанія, яка займається будівництвом та проектуванням житлових об'єктів, адміністративних об'єктів, лікувальних закладів, промислових об'єктів, об'єктів торгівлі та промислових мереж.

Окрім своєї основної діяльності компанія бере активну участь в адаптації нормативно-правових документів, пов'язаних з виконанням новітніх технологій у сфері поводження зі сміттям, проектуванням, будівництвом і введенням в експлуатацію об'єктів водопостачання та водовідведення, науковою діяльністю (розробка ТЕО і технологічних схем поводження зі сміттям, методологія повної утилізації полігонів ТПВ без екскавації).

Компанія була створена на основі компаній ТОВ "Будреконструкція", ТОВ "Стройреконструкція", ТОВ "Промцівільбуд-М", ТОВ "НГБ-Промцівільбуд". Керівний склад та робітничі кадри, з досвідом виконання робіт в вищевказаних компаніях та активи були переведені в ТОВ "Нове Будівництво та Реконструкція". Загальні збори учасників компаній-донорів, згідно протоколів, передали ТОВ "Нове Будівництво та Реконструкція" право представляти виконані ними, за весь період діяльності, проектні та будівельні роботи як власні, та використовувати набутий досвід в проектуванні та будівництві як власний.

Досвід проектування і будівництва на будівельному ринку України та країн СНД становить понад 25 років з середньорічним оборотом компанії в 9.7 млн дол.

Компанія виконала замовлення від Міністерства оборони України на побудову гуртожитків, також було виконано замовлення на побудову Консульського відділу посольства США в Україні, реконструкція будівлі проживання співробітників Посольства США, побудовано Автосалон “Lexus” у м. Київ та каналізаційно-очисні споруди у м. Бориспіль, здійснено проектування з’єднувального каналу для відновлення водного сполучення Азовського моря з Молочним лиманом.

У 2018 році ТОВ НБТР отримала сертифікат відповідності системи менеджменту стандартам ISO 9001-2015 (№ 44: 100: 18: 32: 01: 93 звіт 3598: 1089).

В останні роки компанія приділяє велику увагу проектам пов’язаних з екологічними проблемами в Україні. Саме тому для реалізації цих проектів було створено спеціальні методологічні та технологічні підходи, які дозволяють отримати додаткові джерела доходу, протидіють енергетичній кризі, зміні клімату, а також забрудненню навколишнього середовища.

Компанія шукає шляхи впровадження інвестиційних проектів, які могли бути реалізовані завдяки підтримці іноземних інвестицій та держави.

Так у 2019 році ТОВ “НБТР” уклало договір зі словенською компанією ESOTECH d.d. на виконання робіт з реконструкції очисних споруд “під ключ” у м. Житомир на території КП “ЖитомирВодоканал” та на будівництво сміттєперероблювального комплексу у м. Кам’янець-Подільський.

Проведемо аналіз фінансово-економічної діяльності ТОВ «НБТР» на основні Додатку А. Нижче наведено табл. 1.1 в якій вказаний аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства ТОВ «НБТР» на дату 2015-2019 рр.

№ з/п	Показник	2015	2016	2017	2018	2019
1	Чистий дохід	19506,70	-	8179,80	8639,60	8821,60
2	Інші операційні доходи		-	2,18	3,20	3,10
3	Інші доходи		-			
4	Разом доходи	19506,70	-	8181,90	8642,80	8824,70
5	Собівартість	-19124,60		-6369,30	-6539,90	-6752,30
6	Інші операційні витрати	-141,60	-42,47	-810,20	-829,30	-906,10
7	Інші витрати	( )	( )	( )	( )	( )
8	Разом витрати	-19266,10	-42,47	-7179,50	-7369,20	-7658,40
9	Фінансовий результат до оподаткування	240,60	-42,47	1002,40	1273,60	1166,30
10	Податок на прибуток	-38,30		-180,40	-229,30	-209,90
11	Чистий прибуток, млн грн	202,30	-42,47	821,90	1044,40	956,40

Джерело: складено автором за даними звітності ТОВ «НБТР» [Додаток А]

Згідно таблиці 1.1, у 2019 році ТОВ «НБТР» отримало дохід розміром 8821,6 млн грн, порівнюючи з показником 2018 року дохід знизився на 2,03%. Чистий прибуток в 2019 році склав 956,4 млн грн. Фінансовий результат до оподаткування в 2019 році становив 1166,3 млн грн (в порівнянні з 2018 роком показник знизився на 8,44%).

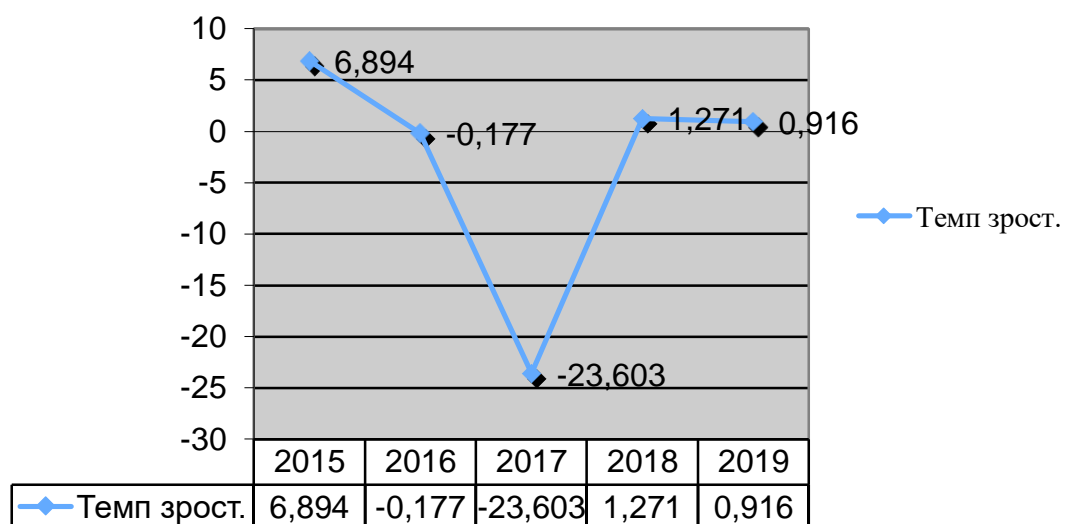

Рис 1.1. Темп зростання фінансових результатів діяльності ТОВ «НБТР»

Джерело: складено автором за даними звітності ТОВ «НБТР» [Додаток А]

Здійснено аналіз ліквідності підприємства ТОВ «НБТР». В табл. 1.2 наведена система показників ліквідності підприємства.

Таблиця 1.2

Аналіз ліквідності підприємства ТОВ «НБТР» на дату 2015-2019 рр.

№ з/п	Показник	2015	2016	2017	2018	2019	Темп приросту %
1	Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	1,014	0,996	1,013	1,094	1,102	1,059
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,851	0,826	0,843	0,983	1,056	0,928
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,101	0,000	0,503	0,424	0,248	0,357
4	Чистий оборотний капітал, тис. грн	25,800	-7,300	37,100	330,500	441,500	30,500

Джерело: складено автором за даними звітності ТОВ «НБТР» [Додаток А]

В табл. 1.2 розраховані коефіцієнти аналізу платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства.

Аналізуючи показники таблиці з 1.2 видно, що Так, загальний коефіцієнт ліквідності нижчий за нормативні значення – 2-3. На 2018 рік показник також був нижчий за нормативи і становив 1,094, у 2019 році – підвищився до рівня 1,102.

Таблиця 1.3

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства ТОВ «НБТР» на дату 2015-2019 рр.

№ з/п	Показник	2015	2016	2017	2018	2019	Темп приросту %
1	Коефіцієнт платоспроможності (автономії, фінансової стійкості)	0,111	0,101	0,134	0,182	0,176	0,054
2	Коефіцієнт фінансування	7,972	8,901	6,471	4,509	4,682	17,540
3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,014	-0,004	0,013	0,086	0,092	0,054
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,111	-0,037	0,085	0,422	0,476	1,000

Джерело: складено автором за даними звітності ТОВ «НБТР» [Додаток А]

Коефіцієнт платоспроможності підприємства на кінець 2019 року становив 0,176, що нижче з показник 2018 року на 0,054%. Коефіцієнт фінансування також збільшився порівняно з 2018 роком на 17,5%.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами на 2019 рік становив 0,092, що більше за значення 2018 року, що склав 0,086.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу також мав тенденцію до збільшення, показник підвищився на 1%.

У цілому аналіз фінансового стану дозволяє зробити висновок про те, що підприємство є фінансово стійким і ліквідним, але керівництву необхідно вжити заходи з оптимізації структури активів з метою врегулювання показників ділової активності.

Аналіз ділової активності підприємства ТОВ «НБТР» наведено в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Аналіз ділової активності підприємства ТОВ «НБТР» на дату 2015-2019

рр.

№ з/п	Показник	2015	2016	2017	2018	2019
1	Коефіцієнт оборотності активів	14,799	0	3,122	2,281	1,843
2	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	28,627	0	12,004	13,899	3,940
3	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	16,438	0	3,554	2,719	2,243
4	Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	12,575	0	29,989	25,901	91,369
5	Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	21,900	0	101,289	132,408	160,510
6	Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	105,584	0	20,877	19,827	30,057
7	Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	188,744	0	31,601	24,660	22,311
8	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	148,827	-	25,705	14,171	10,324

Джерело: складено автором за даними звітності ТОВ «НБТР» [Додаток А]

На дату 2016 р. при негативних значеннях показника реалізації підприємства, розрахунок коефіцієнту ділової активності не є доречним з огляду на відсутність діяльності як такої.

Провівши аналіз ділової активності підприємства ТОВ «НБТР» за 2015-2019 рр., можна помітити позитивну тенденцію зниження всіх показників. Окрім показника строк погашення кредиторської заборгованості, що збільшився у 2019 році порівняно з 2018 роком на 32 дні, така зміна є негативною.

В табл. 1.5 проведено аналіз рентабельності підприємства ТОВ «НБТР».

Таблиця 1.5

Аналіз рентабельності підприємства ТОВ «НБТР» на дату 2015-2019 рр.

№ з/п	Показник	2015	2016	2017	2018	2019
1	Коефіцієнт рентабельності активів	0,153	-0,021	0,314	0,276	0,200
2	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	1,543	-0,197	2,583	1,713	1,119

Джерело: складено автором за даними звітності ТОВ «НБТР» [Додаток А]

З аналізу рентабельності підприємства ТОВ «НБТР» видно значне зниження показників у 2016 році, та відчутне збільшення у 2017. З 2017 по 2019 роки коефіцієнт рентабельності активів та коефіцієнт рентабельності власного капіталу стрімко знижуються, така динаміка є негативною для підприємства.

Аналіз майнового стану підприємства ТОВ «НБТР» наведено у табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Аналіз майнового стану підприємства ТОВ «НБТР» на дату 2015-2019 рр.

№ з/п	Показник	2015	2016	2017	2018	2019
1	Коефіцієнт зносу основних засобів	-0,015	-0,015	-0,032	-0,028	-0,058
2	Коефіцієнт оновлення основних засобів	1,015	1,015	1,032	1,028	1,058
3	Коефіцієнт придатності основних засобів	1,015	0,985	0,969	0,973	0,945

Джерело: складено автором за даними звітності ТОВ «НБТР» [Додаток А]

З таблиці 1.6 видно, що коефіцієнт зносу основних засобів з 2015 по 2019 стрімко знижується.

Коефіцієнт оновлення основних засобів незначно знизився у 2018 році до 1,028, але загалом спостерігається тенденція до збільшення.

Аналізуючи коефіцієнт придатності основних засобів спостерігається негативна динаміка, тобто зниження показників.

1.2. Аналіз організації та особливостей реалізації інвестиційного проекту ТОВ «НОВЕ БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

Для забезпечення сталого розвитку будь-якого населеного пункту важливим є вирішення проблеми утилізації відходів. З одного боку, безконтрольне їх накопичення на полігонах за відсутності ефективної системи утилізації посилює антропогенний вплив на екологічний стан навколишнього природного середовища, є серйозним фактором його забруднення. З іншого боку, побутові та промислові відходи є цінною сировиною, яка, за умови застосування відповідних технологій утилізації, може бути основою успішного бізнесу. Щорічно людиною створюється від 220 до 380 кг. ТПВ і ці обсяги зростають щороку на 20 – 30 %. Тому однією з найбільш серйозних екологічних проблем України є проблема утилізації і переробки промислових та побутових відходів.

Саме тому у 2019 році був підписаний договір між ТОВ “Нове Будівництво і Реконструкція” та словенською компанією ESOTECH d.d. В якому компанія ESOTECH d.d. виступила в якості інвестора.

Метою Проекту є будівництво сміттепереробного комплексу у м. Кам’янець-Подільський, який складатиметься із сміттепереробного заводу з потужністю переробки до 56 000 тонн на рік ТПВ у SRF/RDF-паливо та енергетичного комплексу з виробництва електричної енергії з встановленою генеруючою потужністю до 7 МВт. здача його в експлуатацію; отримання права власності, отримання прибутку від функціонування комплексу;

забезпечення переробки ТПВ в альтернативне паливо та суттєве зменшення кількості ТПВ, що підлягають захороненню на полігонах; забезпечення комплексного використання матеріально-сировинних ресурсів шляхом повної утилізації ТПВ завдяки прямого повторного чи альтернативного використання ресурсно-цінних їх складників.

Реалізація Проекту дозволить:

1. Забезпечити своєчасне знешкодження та переробку ТПВ, які утворюються в м. Кам'янець-Подільський та прилеглих районах Хмельницької області.

2. Подовжити термін експлуатації міського полігону ТПВ за рахунок зменшення обсягу ТПВ, що підлягають захороненню.

3. Забезпечити комплексне використання матеріально-сировинних ресурсів шляхом її переробки в альтернативне паливо, а також через повторне використання вторинної сировини, отриманої під час сортування відходів.

4. Забезпечити виробництво електричної енергії за рахунок відновлювальних джерел для власних потреб та передачі її в енергетичну систему України.

5. Скоротити потрапляння в навколишнє природне середовище парникових газів та забруднюючих речовин.

6. Зменшити забруднення ґрунтів та вод.

7. Створити нові робочі місця.

Господарська діяльність у межах Проекту передбачає виробництво таких послуг (продукції):

- послуги з перероблення ТПВ;
- виробництво RDF та/або SRF палива;
- виробництво електричної енергії з метою продажу;
- видалення з ТПВ вторинної сировини для реалізації з метою повторного використання.

В основу Проекту покладено створення генеруючих потужностей для виробництва електроенергії за рахунок використання нетрадиційних видів

сировини RDF та/або SRF палива. Тому попит на товари та послуги, які вироблятимуться в межах реалізації Проекту формуватиметься з боку таких категорій споживачів:

1. Населення м. Кам'янець-Подільський та прилеглих територій Хмельницької області, а також підприємства, установи, організації (об'єкти утворення ТПВ у кількості понад 2000) – щодо послуг поводження з відходами.

2. Споживачі електричної енергії обсягом до 57,4 млн. кВт*Год. на рік.

3. Заготівельні підприємства та підприємства - переробники вторинної сировини.

За даними Енергетичної стратегії України на період до 2035 року у 2015 році загальний обсяг виробництва електричної енергії становив 163,7 млрд. кВт*Год (з них 67,5 млрд. на потужностях теплової генерації). До 2035 року заплановане зростання цього показника до 195 млрд. кВт*Год (63 млрд. кВт*Год на об'єктах теплової генерації). При цьому, до 2025 року виникне потреба у заміщенні сучасними потужностями додаткових 2 - 6 ГВт потужностей теплової генерації.

Отже, у структурі обсягу виробництва електроенергії в Україні, обсяг її виробництва у рамках Проекту, складатиме 0,0003 відсотки.

За даними НКРЕКП у 2018 році загальний обсяг споживання електроенергії в Україні становив 120,842 млрд. кВт*год на рік, з них 69,8% - побутові споживачі. Окрім того, близько 6,165 млрд. кВт*год було експортовано. Витрати в мережах становили 9,8 % всього обсягу виробництва. Виробник електричної енергії, що отримав ліцензію на право ведення господарської діяльності з виробництва електроенергії та став учасником ринку електричної енергії, матиме право здійснювати її продаж на ринку, а саме:

- на ринку «на добу» наперед та внутрішньодобовому ринку;
- на ринку двосторонніх договорів;
- на балансуєчому ринку.

Розрахункова вартість реалізації Проекту складається з інвестиційних витрат, пов'язаних з будівництвом і запуском в експлуатацію сміттєпереробного комплексу, а також виробничих та інших витрат, пов'язаних з експлуатацією цього комплексу.

Кошторис витрат на будівництво сміттєпереробного комплексу показано в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Розрахункова вартість обладнання сміттєперероблювального комплексу ТОВ “НБТР”

<i>№</i>	<i>Найменування витрат</i>	<i>Вартість, дол</i>
1	Сортувальний комплекс HAMMEL MSL 1/50	352 119
2	Автоматичний електрогідравлічний пакетувальний прес HSM VK 6215 R	243 260
3	Лінія по підготовці палива RDF виробництва HAMMEL	569 684
4	Твердопаливний паровий котельний агрегат виробництва KRIGER Україна тепловою потужністю 20 МВт	4 165 526
5	Турбогенераторний агрегат SIEMENS SST-300 потужністю 6,8 МВт з регульованим відбором пару в повному комплекті.	4 060 597
6	Повітряно-водяна вентиляторна градирня	304 075

Джерело: власна розробка автора за результатами дослідження

Всього на обладнання ТОВ “НБТР” витратить 9.6 млн дол. Більше всього витрат піде на Твердопаливний паровий котельний агрегат виробництва KRIGER Україна тепловою потужністю 20 МВт, а найменше всього - Автоматичний електрогідравлічний пакетувальний прес HSM VK 6215 R.

Кошторис витрат на проектні, будівельно-монтажні та пуско-налагоджувальні роботи наведений в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Розрахункова вартість проектних, будівельно-монтажних та пусконаладжувальних робіт смітєперероблювального комплексу ТОВ “НБТР”

№	Найменування витрат	Вартість, дол
1	Проектні роботи стадії «Проект» та «Робоча документація»	775 250
2	Фонд заробітної плати	974 688
2.2	Заробітна плата одного робітника	4 873,5

Джерело: власна розробка автора за результатами дослідження

Таким чином для забезпечення виконання робіт на смітєпереробному комплексі, заробітна плата одного робітника повинна становити 4 873,5 дол за весь період виконання робіт, враховуючи, що заробітна плата залежить від посади робітника.

Нижче наведена таблиця 2.3 розрахунків загальних витрат, яка спирається на результати аналізу завдань проекту, які полягають у вирішенні проблем рписаних на початку параграфу 1.2.

Таблиця 2.3

Загальні витрати (згідно з переліком загальних витрат) смітєперероблювального комплексу ТОВ “НБТР”

Рік	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Оренда землі	0	0	0	0	0	0
Матеріали	119 534	119 534	119 534	119 534	119 534	119 534
Податки	243 998	243 998	243 998	243 998	243 998	243 998
Накладні витрати	61 616	61 616	61 616	61 616	61 616	61 616
ВСЬОГО	425 148	425 148	425 148	425 148	425 148	425 148

Джерело: власна розробка автора за результатами дослідження

У розрахунку витрат не врахована орендна плата за договором оренди земельної ділянки, вона буде визначена пізніше після домовленостей з орендодавцем.

Фінансування експлуатаційних витрат буде здійснюватися за рахунок коштів приватного партнера (компанії ТОВ «НБТР»), отриманих від провадження господарської діяльності з переробки ТПВ, продажу електричної енергії і вторинної сировини.

Отже, реалізація Проекту будівництва і подальшої експлуатації сміттєпереробного комплексу у м. Кам'янець-Подільський на запропонованих умовах демонструє такі показники ефективності інвестицій в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Ефективність інвестицій проекту сміттєперероблявального комплексу ТОВ «НБТР»

Показник	Вартість, дол
Ставка дисконтування %	2,50%
Період окупності - РВ, міс.	80 міс
Дисконтований період окупності-DPB, міс.	88 міс
Середня норма рентабельності - ARR, %	32,38%
Чистий приведений прибуток - NPV	54 981 880
Індекс прибутковості - PI	39,55%
Внутрішня норма рентабельності - IRR,%	15,376%
Модифікована внутрішня норма рентабельності - MIRR,%	

Джерело: власна розробка автора за результатами дослідження

Економічна ефективність інвестицій вкладених в реалізацію Проекту обумовлюється обсягом і вартістю електричної енергії, яка буде вироблятися на потужностях сміттєпереробного комплексу, а також вартістю послуг з переробки ТПВ та обсягом доходів від реалізації вторинної сировини. Проект передбачає фінансування будівництва сміттєпереробного комплексу за рахунок власних та залучених коштів приватного партнера.

1.3.Дослідження ризиків реалізації інвестиційних проектів ТОВ «НОВЕ БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

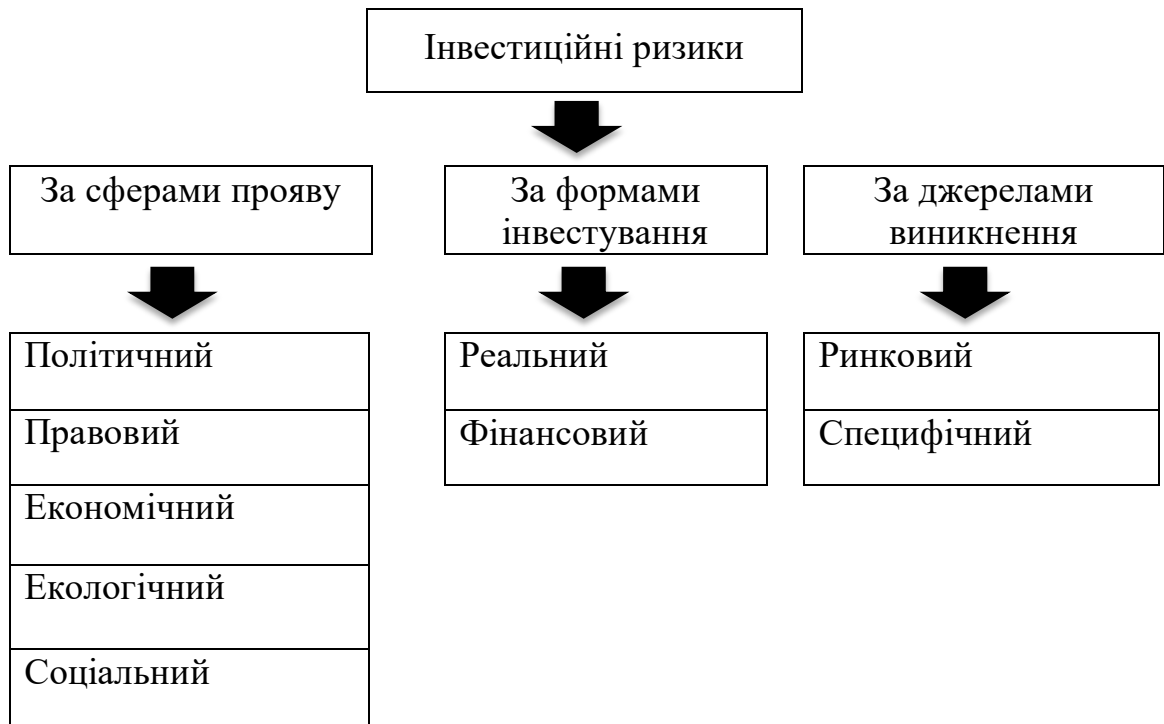
Визначення поняття “ризик” пов’язано насамперед зі сферою здійснення діяльності суб’єкта. В нашому випадку ризик – це можливість настання події, дії або бездіяльності, які можуть впливати на реалізацію проекту на будь-якому етапі його здійснення, витрати, стан активів та якість послуг або очікувану прибутковість [1]. Інвестиційний ризик виділяють в окреме поняття, так як він складає значущу частину сукупних інвестиційних проектів і супроводжує інвестиційну діяльність підприємства. Тобто інвестиційний ризик - це вірогідність виникнення непередбачених фінансових втрат (згиження прибутку, втрата доходів, капіталу тощо) в ситуації невизначеності умов вкладення коштів в економіку [2].

Основне призначення оцінки ризику – це визначення пріоритетів серед чисельності ймовірних негативних впливів та у пов’язаному з цим порівнянням застосованих заходів та засобів, тобто зіставлення позитивних та негативних чинників, шкоди та вигоди від виникнення ризику. Інакше кажучи, оцінка ризику запроваджується задля того, щоб визначити причини існуючих проблем, що виникли через цей ризик [3].

Вхідна інформація для процесу ідентифікації ризиків включає наступні критерії та охоплює, але не обмежується ними:

- фактори зовнішнього середовища Проекту;
- фактори внутрішнього середовища;
- концепція Проекту;
- план управління ризиками;
- аналіз наявної документації.

Неможливо оцінити ризик без його виявлення та систематизації, як інструмент використовують класифікацію ризиків. Для класифікації інвестиційних ризиків використовують наступні ознаки (рис.1).

Рис. 1 Класифікація інвестиційних ризиків

Джерело: власна розробка автора за результатами дослідження

1. Ринкові ризики.

1.1. Зменшення ринкової ціни (середньої оптової вартості) електричної енергії, яку можна продавати на ринку через скасування перехресного субсидування тарифів для побутових споживачів електричної енергії.

1.2. Неконкурентні тарифи на послугу щодо поводження з ТПВ, встановлені виконавчим комітетом Кам'янець-Подільської міської ради, що призведе до зниження ціни на послуги приватного партнера з переробки ТПВ.

2. Фінансові ризики

2.1. Девальвація національної валюти, що зумовить зростання відсоткової ставки за кредитами.

2.2. Зростання операційних витрат або скорочення доходів через зростання собівартості Проекту, що може спричинити зниження загальної маржинальності.

2.3. Неможливість обслуговувати борг перед кредитором.

3. Політичні ризики

3.1. Зміна пріоритетів у діяльності держави, які безпосередньо впливають на взаємодію з партнером, внаслідок чого держава може відмовитися від реалізації Проекту, або може ухилитися від виконання покладених на територіальну громаду обов'язків за договором.

3.2. Зміна нормативної бази у сфері регулювання операційної діяльності компаній, що здійснюють виробництво електричної енергії.

3.3. Внесення змін до податкового та господарського законодавства.

3.4. Внесення змін до законодавства з питань ліцензування та дозвільної документації та ускладнення або неможливості здійснення спільної діяльності та/або експлуатації сміттєпереробного комплексу.

4. Технічні ризики

4.1. Виникнення аварійних ситуацій під час будівництва та експлуатації сміттєпереробного комплексу.

4.2. Зрив термінів будівництва та введення в експлуатацію сміттєпереробного комплексу.

4.3. Висока вартість приєднання під час підключення до електричних мереж через вимоги оператора системи розподілу з урахуванням технічних умов, наданих оператором.

4.4. Порушення функціонування обладнання сміттєпереробного комплексу внаслідок помилок при проектуванні і монтажі.

5. Екологічні ризики

5.1. Збільшення забруднення довкілля у результаті будівництва та вводу в експлуатацію нового обладнання, та недотримання вимог дозвільної природоохоронної документації.

5.2. Виникнення техногенних аварій, що здатні завдати істотної шкоди навколишньому середовищу або здоров'ю людей.

6. Соціальні ризики

6.1. Соціальна напруга у зв'язку з розміщення сміттєпереробного комплексу через застосування технології спалення альтернативного палива, виробленого з ТПВ.

6.2. Нещасні випадки, виникнення професійних захворювань серед працівників, які задіяні під час будівництва чи експлуатації сміттєпереробного комплексу, що можуть виникнути через незадовільний стан механізмів та обладнання.

7. Специфічні ризики

7.1. Відмова надавачів послуг щодо поводження з ТПВ здійснювати утилізацію цих відходів.

7.2. Несвоєчасна передача прав на земельні ділянки для реалізації Проекту від держави.

7.3. Виникнення форс-мажорних обставин, ускладнення або неможливість виконання зобов'язань, передбачених договором.

7.4. Здійснення непередбачуваних витрат, необхідних для виконання умов договору.

7.5. Дострокове розірвання договору однією із сторін.

Кожен ризик повинен бути віднесений до сфери відповідальності того з партнерів, який більш ефективно контролюватиме, управлятиме та/або запобігатиме виникненню такого ризику. Ризики можуть бути розподілені між партнерами у відповідному співвідношенні.

Висновки до розділу 1

ТОВ “НБТР” – компанія, яка займається будівництвом та проектуванням житлових об’єктів на ринку України вже понад 25 років. Нами був проведений аналіз її фінансово-економічної діяльності за 2015-2019 рр., який показав загальну позитивну тенденцію до зростання.

Проект який розробила компанія пов’язаний з будівництвом сміттєпереробного комплексу, та для своєї реалізації потребує інвестиційні кошти, які надаються словенською компанією “ESOTECH” d.d. Розрахунок витрат на проект та його собівартість дозволяють обумовити економічну вартість необхідних інвестицій.

Сфера здійснення діяльності проекту пов'язана з виникненням ризиків. Ідентифікація ризиків визначає причини виникнення тих чи інших проблем, які створять перешкоди на шляху до його здійснення. До таких ризиків можна віднести: ринкові, фінансові, політичні, технічні, екологічні, соціальні та специфічні.

РОЗДІЛ 2. УДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ТОВ «НОВЕ БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

2.1. Обґрунтування пропозицій щодо зменшення ризиків пов'язаних з реалізацією інвестиційного проекту ТОВ «НОВЕ БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ »

Для того, щоб визначитись з пропозиціями щодо зменшення певних видів ризиків необхідно проаналізувати ймовірність їх появи.

Для визначення ймовірності та масштабності настання окремих ризиків використовують методики для оцінки ризиків. Проте єдина методика відсутня, адже інвестиційні ризики так само як і інші види ризиків по іншому проявляють в залежності від підприємства, галузі та навіть різних підприємств, які ведуть свою діяльність в межах однієї галузі. Більшість науковців для визначення ймовірності настання окремих видів ризиків розглядають дві групи методів оцінки ризиків:

методи якісної оцінки ризиків - оцінка імовірності настання події, дії або бездіяльності та ступеня її впливу, що визначається як висока, середня або низька;

методи кількісної оцінки ризиків - визначення розміру окремих ризиків.

Методика якісної оцінки ризиків проекту зовні представляється дуже просто - описово, але по суті вона повинна привести аналітика до кількісного результату, тобто вартісній оцінці виявлених ризиків, їх негативних наслідків і "стабілізаційних" заходів [4].

Всі фактори, що впливають на зростання ступеня ризику, можна умовно розділити на дві групи: об'єктивні і суб'єктивні. До об'єктивним чинникам ставляться чинники, які залежать безпосередньо від самої фірми. Це інфляція, конкуренція, політичні та економічні кризи, екологія і т.д. До суб'єктивним факторів відносяться фактори, що характеризують безпосередньо дану фірму [5].

До якісних методів оцінки ризиків інноваційних проектів відносять:

1.) Метод аналізу доречності витрат - орієнтований на ідентифікацію потенційних зон ризику і має мету - звести до мінімуму розмір капіталу, що піддається ризику. Аналіз засобів, що піддаються ризику, може допомогти прийняти рішення про припинення інвестицій [6].

2.) Метод аналогій - сутність цього методу полягає в тому, що для аналізу економічного ризику, пов'язаного зі здійсненням різних видів діяльності, необхідно оцінити дані про наслідки впливу несприятливих чинників ризику будь-яких подібних за сутністю раніше здійснених заходів. На основі таких даних можна зробити певні висновки щодо доцільності здійснення того чи іншого виду діяльності або про доцільність та умови співпраці з тими або іншими партнерами [7].

3.) SWOT-аналіз (Strength, Weaknesses, Opportunities, Threats) – аналіз спрямований на визначення інвестиційної стратегії з одночасним урахуванням зовнішнього і внутрішнього впливу середовища на підприємство. Цей аналіз враховує сильні сторони (внутрішні можливості та ресурси, що приносять формуванню конкурентної переваги), слабкі сторони (підсистеми потенціалу, ресурси, що неправильно використовуються), можливості (сукупність факторів для досягнення стратегічних цілей), загрози (сукупність факторів, що перешкоджають досягненню стратегічних цілей) [8].

Прикладом якісної методики оцінювання ризиків може послужити матриця ризиків.

Матриця оцінки ризику - за допомогою стандартних методик дає змогу суб'єктивно (індивідуально) оцінювати ризики, використовується для узагальненої оцінки ризику небезпек, але не дає змоги ідентифікувати їх. Основою цієї техніки є означення конкретного ризику та контури ізоризиків. Як правило, матриця оцінки ризиків складається під час фази планування і розвитку проекту, однак іноді її реалізують у фазі окреслення концептуальної моделі. Цей метод є критерієм для оцінки ідентифікованих небезпек [14].

Так як проект здійснюється на умовах державно-приватного договору, то і матриця ризиків, яка наведена нижче, створена на підставі Методики

виявлення ризиків здійснення державно-приватного партнерства, їх оцінки та визначення форми управління ними, затвердженої постановою. Ця інформація дозволяє провести якісний аналіз ризиків проекту.

Розподіл ризиків здійснюється за такими принципами:

- справедливого розподілу ризиків між державним і приватним партнерами;
- урахування особливостей виконання договору;
- урахування можливостей партнера щодо проведення оцінки та здійснення контролю за виникненням ризиків і їх впливом на виконання умов договору, своєчасного здійснення заходів для управління ними.

Матриця ризиків проекту

1. Ринкові ризики

1.1. Ризик зменшення ринкової ціни (середньої оптової вартості) електричної енергії, яку приватний партнер може продавати на ринку через скасування перехресного субсидування тарифів для побутових споживачів електричної енергії.

Опис ризику: ризик пов'язаний зі зниженням обсягів чистого прибутку під час експлуатації об'єкта.

Рівень загрози/Вірогідність: Високий/Середня.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: оскарження відповідних рішень у судовому порядку відповідно до чинного законодавства.

1.2. Неконкурентні тарифи на послугу щодо поводження з ТПВ, встановлені виконавчим комітетом Кам'янець-Подільської міської ради, що призведе до зниження ціни на послуги приватного партнера з переробки ТПВ.

Опис ризику: ризик пов'язаний зі зниженням обсягів чистого прибутку під час експлуатації об'єкта.

Рівень загрози/Вірогідність: Низький / Низька.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: ретельне опрацювання умов угоди ДПП. Ризик мінімізується затвердження тарифів на послуги приватного партнера на економічно обґрунтованому рівні та збереженням планового рівня споживання послуг приватного партнера у довгостроковому період

2. Фінансові ризики

2.1. Девальвація національної валюти, що зумовить зростання відсоткової ставки за кредитами.

Опис ризику: цей ризик пов'язаний зі зниженням обсягів чистого прибутку під час експлуатації об'єкта.

Рівень загрози/Вірогідність: Високий/Середня.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: забезпечення високої частки фінансування здійснення ДПП власними коштами приватного партнера.

2.2. Зростання операційних витрат або скорочення доходів через зростання собівартості проекту, що може спричинити зниження загальної маржинальності.

Опис ризику: ризики додаткових фінансових втрат.

Рівень загрози/Вірогідність: Середній/Середня.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: забезпечення ефективного управління реалізацією проекту з боку приватного партнера, активного контролю на майданчику будівництва.

2.3. Немоżliвість приватного партнера обслуговувати борг перед кредитором

Опис ризику: ризики додаткових фінансових втрат.

Рівень загрози/Вірогідність: Високий/Середня.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: диверсифікація джерел фінансування проекту, фінансування здійснення ДПП власними коштами приватного партнера.

3. Політичні ризики

3.1. Зміна пріоритетів у діяльності державного партнера, які безпосередньо впливають на взаємодію з приватним партнером, внаслідок чого державний партнер може відмовитися від реалізації проекту, або може ухилятися від виконання покладених на територіальну громаду обов'язків за договором ДПП.

Опис ризику: ризики додаткових фінансових втрат.

Рівень загрози/Вірогідність: Середній/Середня.

Розподіл ризику: Державний/Приватний.

Можливості для зниження ризику: компенсаційні механізми передбачені угодою ДПП.

3.2. Зміна нормативної бази у сфері регулювання операційної діяльності компаній, що здійснюють виробництво електричної енергії.

Опис ризику: ризики понесення додаткових фінансових втрат.

Рівень загрози/Вірогідність: Низький/Середня

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: розробка сценаріїв реагування на ризик.

3.3. Ризики внесення змін до податкового та господарського законодавства.

Опис ризику: ризики зниження обсягів чистого прибутку під час експлуатації об'єкта.

Рівень загрози/Вірогідність: Середній/Середня.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: відповідні положення угоди ДПП щодо відповідальності кожного з партнерів.

3.4. Внесення змін до законодавства з питань ліцензування та дозвільної документації та ускладнення або неможливість здійснення спільної діяльності та/або експлуатації сміттєпереробного комплексу приватним партнером.

Опис ризику: труднощі, пов'язані з отриманням ліцензій або дозволів безпосередньо впливають на впровадження проекту.

Рівень загрози/Вірогідність: Середній/Низька.

Розподіл ризику: Державний/Приватний.

Можливості для зниження ризику: допоміжні заходи з боку державного партнера по отриманню дозволів.

4. Технічні ризики

4.1. Виникнення аварійних ситуацій під час будівництва та експлуатації сміттєпереробного комплексу.

Опис ризику: економіко-правові наслідки втрати матеріального блага, належного приватному партнеру.

Рівень загрози/Вірогідність: Середній/Низька.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: оскільки ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник за відсутності вини інших осіб, запобігання здійснюється організаційно-управлінськими засобами приватного партнера. У тих випадках, коли знищення або пошкодження є результатом винних дій конкретних осіб, відшкодування збитків покладається на цих осіб відповідно до закону.

4.2. Зрив термінів будівництва та введення в експлуатацію сміттєпереробного комплексу.

Опис ризику: ризик несвоєчасної реалізації проекту в рамках кошторису, збільшення обсягу витрат приватного партнера на реалізацію проекту.

Рівень загрози/Вірогідність: Середній/Середня.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: ретельне планування впровадження проекту, контроль приватним партнером процесу будівництва.

4.3. Висока вартість приєднання під час підключення до електричних мереж через вимоги оператора системи розподілу з урахуванням технічних умов, наданих оператором.

Опис ризику: ризики понесення додаткових фінансових втрат.

Рівень загрози/Вірогідність: Високий/Високий.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: допоміжні заходи з боку державного партнера.

4.4. Порушення функціонування обладнання сміттєпереробного комплексу внаслідок помилок при проектуванні і монтажі.

Опис ризику: цей ризик зумовлює погіршення якості виробленого палива, що призведе до недоотримання запланованої кількості електроенергії, зменшення прибутку.

Рівень загрози/Вірогідність: Високий/Середня.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: Дотримання технології, проектних норм приватним партнером.

5. Екологічні ризики

5.1. Збільшення забруднення довкілля у результаті будівництва та вводу в експлуатацію нового обладнання, та недотримання вимог дозвільної природоохоронної документації.

Опис ризику: можливість неконтрольованих ситуацій, що заподіють шкоду навколишньому природному середовищу.

Рівень загрози/Вірогідність: Низький/Низька.

Розподіл ризику: Приватний/Державний.

Можливості для зниження ризику: згідно чинного законодавства.

5.2. Виникнення техногенних аварій, що здатні завдати істотної шкоди навколишньому середовищу або здоров'ю людей.

Опис ризику: ризики завдання шкоди навколишньому природному середовищу.

Рівень загрози/Вірогідність: Низький/Низька.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: дотримання партнерами норма санітарно-епідеміологічного та екологічного законодавства.

6. Соціальні ризики

6.1. Соціальна напруга у зв'язку з розміщення сміттєпереробного комплексу через застосування технології спалення альтернативного палива, виробленого з ТПВ.

Опис ризику: протести населення можуть блокувати доступ до виробничого майданчика, порушити строки реалізації проекту.

Рівень загрози/Вірогідність: Середній/Середня.

Розподіл ризику: Державний /Приватний.

Можливості для зниження ризику: ризик мінімізується шляхом проведення роз'яснювальної роботи серед населення та інформування про екологічні переваги реалізації проекту.

6.2. Нещасні випадки, виникнення професійних захворювань серед працівників, які задіяні під час будівництва чи експлуатації сміттєпереробного комплексу, що можуть виникнути через незадовільний стан механізмів та обладнання.

Опис ризику: порушення строків реалізації проекту через проведення розслідувань, додаткові фінансові витрати приватного партнера.

Рівень загрози/Вірогідність: Низький/Середня.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: дотримання технологічної дисципліни, вимог законодавства з охорони праці.

7. Специфічні ризики

7.1. Відмова надавачів послуг щодо поводження з ТПВ здійснювати утилізацію цих відходів приватним партнером.

Опис ризику: ризик пов'язаний з тим, що поточна операційна діяльність не дозволить отримувати грошовий потік достатній для ведення бізнесу і обслуговуванню кредитів.

Рівень загрози/Вірогідність: Високий/Середня.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: якісна підготовка істотних умов угоди ДПП, ефективна система моніторингу і вирішення спорів.

7.2. Несвоєчасна передача прав на земельні ділянки для реалізації проекту від державного партнера.

Опис ризику: порушення строків реалізації проекту, додаткові витрати приватного партнера.

Рівень загрози/Вірогідність: Середній/Середня.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: юридична експертиза на етапах підготовки проекту, ефективна діяльність державного партнера.

7.3. Виникнення форс-мажорних обставин, ускладнення або неможливість виконання зобов'язань, передбачених договором ДПП.

Опис ризику: ризики виникнення обставин, що не залежать від сторін угоди ДПП.

Рівень загрози/Вірогідність: Низький/ Низька.

Розподіл ризику: Державний/Приватний.

Можливості для зниження ризику: ретельна підготовка умов угоди ДПП, реакція на події з урахуванням вимог чинного законодавства, страхування.

7.4. Здійснення непередбачуваних витрат, необхідних для виконання умов договору ДПП.

Опис ризику: збільшення обсягу фінансування проекту ДПП понад визначені планові обсяги, зміна хронології виконання робіт, що може негативно відзначитися на строках введення об'єктів в експлуатацію.

Рівень загрози/Вірогідність: Середній/Низька.

Розподіл ризику: Приватний.

Можливості для зниження ризику: встановлення зобов'язання приватного партнера щодо фінансування всіх додаткових витрат, пов'язаних з проектом. Здійснення приватним партнером здійснення всебічного техніко-економічного аналізу проекту до укладання угоди про ДПП.

7.5. Дострокове розірвання договору ДПП однією із сторін.

Опис ризику: ризики фінансових втрат обох сторін (недоотримані інвестиції/ризик втрати інвестованих ресурсів).

Рівень загрози/Вірогідність: Низький/Низька.

Розподіл ризику: Державний/Приватний.

Можливості для зниження ризику: ретельна підготовка умов угоди ДПП.

2.2. Розробка комплексу заходів щодо реалізації інвестиційного проекту ТОВ «НОВЕ БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

Найбільш ефективними формами управління ризиками є оптимальний їх розподіл між учасниками угоди та здійснення заходів щодо зменшення ймовірності їх виникнення.

Заходами зменшення ймовірності виникнення ризиків є вибір партнера, що має досвід у схожих проектах, а також визначення умов договору, які здатні забезпечити досягнення цілей, які поставили перед собою учасники угоди.

В той же час повністю виключити ймовірність настання ризику неможливо.

У зв'язку з цим необхідним є завчасне визначення способів подолання несприятливих наслідків настання ризиків. Настання ризику не має ставати для сторін нездоланною перешкодою для реалізації проекту.

В узагальненому вигляді найбільш ефективними заходами мінімізації ризиків є:

- перегляд умов договору;
- звільнення сторони договору від відповідальності;
- зупинення виконання зобов'язання;

- страхування настання ризику.

Як виключний захід ліквідації ризику може застосовуватись розірвання договору.

Заходи мінімізації (ліквідації) наслідків виникнення ризиків, що розглядаються нижче, мають бути передбачені договором..

Розглядаються заходи мінімізації (ліквідації) наслідків виникнення ризиків, які характеризуються хоча б низьким ступенем загрози. Ризики, які відсутні при реалізації проекту, не розглядаються.

I. Ринкові ризики

1.1 Ризик зменшення ринкової ціни (середньої оптової вартості) електричної енергії, яку приватний партнер може продавати на ринку через скасування перехресного субсидування тарифів для побутових споживачів електричної енергії.

Основним заходом у разі настання ризику є перегляд умов договору (умови договору мають бути приведені у відповідність із економічною ситуацією, що склалась).

Як виключний захід, може застосовуватись розірвання договору.

Правовою підставою для перегляду умов договору у такому випадку є ст. 652 Цивільного кодексу України, яка передбачає можливість зміни договору у разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору.

1.2 Неконкурентні тарифи на послугу щодо поводження з ТПВ, встановлені виконавчим комітетом Кам'янець-Подільської міської ради, що призведе до зниження ціни на послуги приватного партнера з переробки ТПВ.

Основним заходом у разі настання ризику є перегляд умов договору (умови договору мають бути приведені у відповідність із економічною ситуацією, що склалась).

Правовою підставою для перегляду умов договору у такому випадку є ст. 652 Цивільного кодексу України, яка передбачає можливість зміни

договору у разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору.

2. Фінансові ризики

2.2 Девальвація національної валюти, що зумовить зростання відсоткової ставки за кредитами.

Основним заходом у разі настання ризику є перегляд умов договору (умови договору мають бути приведені у відповідність із новою економічною ситуацією).

2.3 Зростання операційних витрат або скорочення доходів через зростання собівартості проекту, що може спричинити зниження загальної маржинальності.

Мінімізувати наслідки неспроможності приватного партнера ефективно здійснювати підприємницьку діяльність не видається можливим.

2.4 Неможливість приватного партнера обслуговувати борг перед кредитором

Мінімізувати наслідки неспроможності приватного партнера ефективно здійснювати підприємницьку діяльність не видається можливим.

3. Політичні ризики

3.1 Зміна пріоритетів у діяльності державного партнера, які безпосередньо впливають на взаємодію з приватним партнером, внаслідок чого державний партнер може відмовитися від реалізації проекту, або може ухилятися від виконання покладених на територіальну громаду обов'язків за договором.

Розірвання договору одним з партнерів з одночасним урегулюванням питання щодо відшкодування пов'язаних з цим збитків.

Договором має передбачатись виключний перелік підстав для односторонньої відмови від договору.

3.2 Зміна нормативної бази у сфері регулювання операційної діяльності компаній, що здійснюють виробництво електричної енергії.

Перегляд умов договору у зв'язку з виникненням ризику. Внесені зміни мають передбачати адаптацію умов партнерства до нових стандартів та умов ведення господарської діяльності.

3.4 Ризики внесення змін до податкового та господарського законодавства

Основним заходом є перегляд умов договору у зв'язку з виникненням ризику. Змінені умови договору можуть передбачати вищі компенсації з боку державного партнера. Як виключний захід, може застосовуватись розірвання договору.

3.5 Внесення змін до законодавства з питань ліцензування та дозвільної документації та ускладнення або неможливість здійснення спільної діяльності та/або експлуатації сміттєпереробного комплексу приватним партнером.

Перегляд умов договору у зв'язку з виникненням ризику. Внесені зміни мають передбачати адаптацію умов партнерства до нових стандартів та умов ведення господарської діяльності. Як виключний захід, може застосовуватись розірвання договору.

4. Технічні ризики

4.1 Виникнення аварійних ситуацій під час будівництва та експлуатації сміттєпереробного комплексу.

Заходом для мінімізації ризику є страхування настання ризику.

4.2 Зрив термінів будівництва та введення в експлуатацію сміттєпереробного комплексу.

1. Встановлення відповідальності приватного партнера за невиконання зобов'язань по здійсненню інвестицій.

2. Зупинення державним партнером виконання зустрічних зобов'язань.

Як виключний захід може застосовуватись розірвання договору державним партнером з одночасним урегулюванням питання щодо відшкодування пов'язаних з цим збитків.

Вибір заходу має залежати від розміру невнесених інвестицій та строків прострочення.

4.3 Висока вартість приєднання під час підключення до електричних мереж через вимоги оператора системи розподілу з урахуванням технічних умов, наданих оператором.

Договором має бути визначено зобов'язання сторін по здійсненню непередбачуваних витрат. Зокрема має бути передбачено:

- сторона, що несе непередбачувані витрати у залежності від характеру таких витрат;
- строки здійснення непередбачуваних витрат;
- джерела покриття непередбачуваних витрат.

4.4 Порушення функціонування обладнання сміттєпереробного комплексу внаслідок помилок при проектуванні і монтажі.

Встановлення відповідальності проєктантів та підрядників будівництва.

5. Екологічні ризики

5.1 Збільшення забруднення довкілля у результаті будівництва та вводу в експлуатацію нового обладнання, та недотримання вимог дозвільної природоохоронної документації.

Страхування настання ризику, запровадження стороннього технічного нагляду

Дотримання технології, проєктних норм приватним партнером може бути ефективним превентивним заходом.

5.2 Виникнення техногенних аварій, що здатні завдати істотної шкоди навколишньому середовищу або здоров'ю людей.

Основним заходом для мінімізації ризику є його страхування.

Дотримання технології, проєктних норм приватним партнером може бути ефективним превентивним заходом.

6. Соціальні ризики

6.1 Соціальна напруга у зв'язку з розміщення сміттєпереробного комплексу через застосування технології спалення альтернативного палива, виробленого з ТПВ.

Проведення громадських слухань, роз'яснювальна робота учасників проекту

6.2 Нещасні випадки, виникнення професійних захворювань серед працівників, які задіяні під час будівництва чи експлуатації сміттєпереробного комплексу, що можуть виникнути через незадовільний стан механізмів та обладнання.

Створення служби охорони праці, дотримання вимог чинного законодавства

7. Специфічні ризики

7.1 Відмова надавачів послуг щодо поводження з ТПВ здійснювати утилізацію цих відходів приватним партнером.

Розірвання договору одним з партнерів з одночасним урегулюванням питання щодо відшкодування пов'язаних з цим збитків.

Договором має передбачатись виключний перелік підстав для односторонньої відмови від договору.

7.2 Несвоєчасна передача прав на земельні ділянки для реалізації проекту від державного партнера.

Якщо відмова є необґрунтованою, то приватний партнер повинен звільнитись від відповідальності за невиконання зобов'язання, виконання якого є неможливим без отримання документу дозвільного характеру. Розірвання договору приватним партнером з одночасним урегулюванням питання щодо відшкодування пов'язаних з цим збитків.

Договором має передбачатись виключний перелік підстав для односторонньої відмови від договору

7.3 Виникнення форс-мажорних обставин, ускладнення або неможливість виконання зобов'язань, передбачених договором.

Звільнення партнера від відповідальності за невиконання або неналежне виконання умов договору, якщо воно зумовлене виникненням форс-мажорних обставин.

У разі довготривалої дії обставини форс-мажору сторони зобов'язуються здійснити перегляд умов договору, зокрема продовжити строк його дії.

Згідно ч. 1. ст. 617 Цивільного кодексу України особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили.

7.4 Здійснення непередбачуваних витрат, необхідних для виконання умов договору.

Створення резервів для фінансування непередбачуваних витрат та страхування ризиків

7.5 Дострокове розірвання договору однією із сторін.

Передбачається включення до договору положень, які передбачають можливість одностороннього розірвання договору лише з виключного переліку підстав. Такі підстави будуть пов'язані із подальшою неможливістю реалізації проекту. У зв'язку з цим заходи з мінімізації ризику не визначаються.

2.3. Прогнозна оцінка результативності та вплив запропонованих заходів на результати діяльності ТОВ «НОВЕ БУДІВНИЦТВО ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

Для того щоб спрогнозувати результативність та вплив мінімізації ризиків на проект необхідно обрати метод оцінювання та застосувати його до ризиків, які мають найбільшу вірогідність та рівень загрози.

За допомогою фінансової моделі реалізації проекту проведемо кількісну оцінку ризиків. Ризик оцінюється на основі історичних даних, прийнятих технічних моделей або експертних висновків. Вибір належного методу проведення оцінки (або поєднання методів) залежить від конкретного виду ризику.

Для найкращої результативності було використано метод аналізу чутливості.

Під час проведення аналізу чутливості визначаються основні фактори ризиків, що можуть призвести до зміни показників здійснення державно-приватного партнерства (чиста приведена вартість (NPR), внутрішня норма рентабельності (IRR), період окупності проекту (PBP) тощо). Шляхом послідовної зміни основних факторів ризиків перевіряється їх вплив на базові показники здійснення ДПП в перспективі.

Аналіз чутливості проводиться за такими етапами:

1. Визначення основних змінних, які впливають на значення чистої приведеної вартості (NPV). Сюди належать вартість будівництва сміттєпереробного комплексу, а також вартість електроенергії як найбільш об'ємного за обсягом виробництва продукту.

2. Встановлення залежності чистої приведеної вартості (NPV) від основних змінних.

3. Розрахунок базової ситуації - встановлення очікуваного значення чистої приведеної вартості (NPV) при очікуваних значеннях основних змінних.

4. Зміна однієї з вхідних змінних на потрібну величину (відсотків). При цьому всі інші вхідні змінні мають фіксоване значення.

5. Розрахунок нового значення чистої приведеної вартості (NPV) та його зміни (відсотків).

6. Розрахунок критичних значень змінних та визначення найбільш чутливих із них.

7. Проведення аналізу одержаних результатів.

Критичне значення змінної - це значення, за якого чиста приведена вартість (NPV) дорівнює нулю.

Під час аналізу чутливості, зокрема, повинно бути визначено імовірність:

- перевитрати коштів у ході будівництва чи поліпшення об'єкта ДПП;
- перевитрати коштів у ході експлуатації об'єкта ДПП;
- недоотримання доходів (у разі, коли ризик попиту буде віднесений до сфери відповідальності приватного партнера).

Поєднання методу чутливості зі сценарним аналізом дозволяє отримати показову картину для різних сценаріїв. Сценарний аналіз проводиться за такими варіантами (сценаріями):

1) очікуваний (найбільш імовірний), що передбачає успішність здійснення ДПП в разі, коли умови його здійснення будуть такими, як заплановано;

2) оптимістичний, що передбачає, наскільки вдалим буде здійснення ДПП в разі, коли умови його здійснення будуть більш сприятливими, ніж заплановано;

3) песимістичний, що передбачає, наскільки невдалим буде здійснення ДПП в разі, коли умови його здійснення будуть гіршими, ніж заплановано.

Проведемо сценарний аналіз для ризику зниження ціни електричної енергії, яку компанія може продавати на ринку через скасування перехресного субсидування тарифів для побутових споживачів електричної енергії. Цей ризик має високий рівень загрози та середню вірогідність.

В залежності від вартості за яку підприємство буде продавати електроенергію, чистий прибуток становитиме при ціні 2,86 грн – 5 681 477 дол., що на 3 213 832 дол. менше, ніж коли вона становитиме 3.22 грн. Значні зміни відбулися з чистим приведеним прибутком, між першим та другим сценарієм ця різниця становить 3 213 832 дол., а між другим і третім сценарієм – 6 179 523 дол.

Другий варіант сценарію можна вважати оптимістичним, перший сценарій очікуваним. Не дивлячись на те, що існує не велика різниця між першим і третім сценарієм, третій сценарій є песимістичним (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Сценарний аналіз Проекту з урахуванням впливу ризику зниження ринкової ціни електричної енергії

Варіанти сценарію реалізації Проекту	1	2	3
Показник вартості електроенергії з ПДВ за 1 кВт./год	2,86 грн.	3.22 грн.	2,52 грн.
Ставка дисконтування %	3,50%	3,50%	3,50%
Період окупності - РВ, міс.	78 міс	78 міс	78 міс
Дисконтований період окупності-DPB, міс.	88 міс	88 міс	88 міс
Середня норма рентабельності - ARR, %	32,45%	34,48%	40,19%
Чистий приведений прибуток - NPV	5 681 477 дол.	8 895 309 дол.	2 715 786 дол.
Індекс прибутковості - PI	39,55%	61,92%	18,90%
Внутрішня норма рентабельності - IRR, %	15,376%	21,673%	9,331%
Модифікована внутрішня норма рентабельності - MIRR, %			

Джерело: власна розробка автора за результатами дослідження

Розглянемо сценарний аналіз для ризику зростання витрат на будівництво таблиця 2.2. Цей ризик має середній рівень загрози та середню вірогідність.

В даному випадку розглядаються 2 варіанти сценарію: очікуваний та песимістичний, оскільки з урахуванням історичного досвіду економічних тенденцій в Україні, зокрема, наявності інфляції, валютних ризиків та зростання витрат на оплату праці розраховувати на суттєве скорочення витрат на будівництво сміттєпереробного комплексу не варто.

**Сценарний аналіз проекту будівництва та експлуатації
сміттєпереробного комплексу у м. Кам'янець-Подільський з
урахуванням впливу ризику зростання собівартості Проекту (витрат на
будівництво)**

Варіанти сценарію реалізації Проекту	1	2	3
Показники вартості реалізації проекту	20 109 949 дол.		21 940 333 дол.
Показник вартості електроенергії з ПДВ за 1 кВт./год	2,86 грн.		2,52 грн.
Ставка дисконтування %	3,50%		3,50%
Період окупності - РВ, міс.	78 міс		78 міс
Дисконтований період окупності-DPB, міс.	88 міс		88 міс
Середня норма рентабельності - ARR, %	32,45%		40,19%
Чистий приведений прибуток - NPV	5 681 477 дол.		2 715 786 дол.
Індекс прибутковості - PI	39,55%		18,90%
Внутрішня норма рентабельності - IRR, %	15,376%		9,331%
Модифікована внутрішня норма рентабельності - MIRR, %			

Джерело: власна розробка автора за результатами дослідження

Також за допомогою розглянемо таблицю 2.3 в якій представлені сценарії поділу ризиків між Державним і Приватним партнером та прийняття на себе ризиків лише Державним партнером.

Як ми можемо побачити відмова прийняття на себе ризиків підприємством приводить до негативних наслідків, та майже неумовірноє можливість реалізації проекту. Період окупності збільшився на 33 місяці, а дисконтний період окупності на 41 місяць в порівнянні зі сценарієм розподілу ризиків між партнерами. Чистий приведений прибуток зменшився майже у 2 рази, що вплинуло на індекс прибутковості, який також зменшився на 50,82%.

**Сценарний аналіз Проекту з урахуванням розподілу ризиків між
Державним і Приватним партнерами**

Показник	Варіант реалізації Проекту із залученням Приватного партнера, враховуючи розподіл ризиків між Державним та Приватним партнерами	Варіант реалізації Проекту без участі Приватного партнера, враховуючи прийняття на себе ризиків Державним партнером
Ставка дисконтування %	2,50%	2,50%
Період окупності - РВ, міс.	57 міс	90 міс
Дисконтований період окупності-ДРВ, міс.	63 міс	104 міс
Середня норма рентабельності - АRR, %	23,18%	14,05%
Чистий приведений прибуток - NPV	121 745 947,00	- 176 040 962,00
Індекс прибутковості - PI	28,25%	-22,57%
Внутрішня норма рентабельності - IRR,%	10,983%	-4,713%
Модифікована внутрішня норма рентабельності - MIRR,%	11%	2,50%

Джерело: власна розробка автора за результатами дослідження

Отже, можна дійти до висновків, що перший сценарій є очікуваним, а другий – песимістичним. Для отримання бажаних результатів, необхідно не тільки прораховувати можливість настання ризиків і самі ризики, а й бути готовим до співпраці зі своїм партнером.

Висновки до розділу 2

У ході написання роботи було з'ясовано, що для обґрунтування пропозицій щодо зменшення ризиків необхідна методика, яка прорахує ймовірність настання того чи іншого ризику. В якості такої методики нами була обрана Матриця оцінки ризику, також відома як матриця ризику ймовірності та тяжкості, призначена для мінімізації ймовірності потенційного ризику для оптимізації роботи проекту. По суті, Матриця ризиків - це наочне зображення ризиків, що впливають на проект, щоб дозволити компаніям

розробити стратегію зменшення наслідків. Згідно до матриці найвищий рівень загрози та вірогідності отримали такі ринковий та технічний ризики, а найменший – екологічний та специфічний.

Розробка комплексу заходів щодо управління ризиком передбачає розробку низки варіантів зменшення ризику, оцінку цих варіантів, а потім підготовку та реалізацію планів дій. Найбільш ефективними заходами для мінімізації ризиків стали перегляд умов договору та страхування.

Прогнозуючи ефективність заходів для управління ризиком, ми скористувалися сценарним аналізом, та прорахували варіанти ймовірності настання ризику на рівнях розподілу ризиків між двома партнерами та між двома ризиками які несуть в собі високий рівень ймовірності та загрози – зростання собівартості та зниження ринкової ціни на електричну енергію.

ВИСНОВКИ

На підставі зробленого дослідження, проведеного у випускній кваліфікаційній роботі, одержані висновки є такими.

У першому розділі було розглянуто діяльність компанії ТОВ “НБТР” та інвестиційний проект на основі якого здійснюється прорахунок ризиків.

ТОВ “НБТР” українська компанія яка займається будівництвом та проектуванням від житлових об’єктів до промислових мереж. Фінансово-економічний аналіз компанії за 2015-2019 рр. показав, що за результатами фінансової діяльності спрямоване на системне надходження прибутку та на ефективне використання своїх ресурсів, аналіз ліквідності вказує на те, що підприємство є ліквідним, а структура балансу задовільна, показники фінансової стійкості не є задовільними, отже не вистачає коштів на покриття кредиторської заборгованості дебіторською. Відповідно до аналізу ділової стійкості компанії попит на послуги збільшується, проте підприємство не отримує вчасно свої кошти від його боржників. Показники рентабельності та майнового стану загалом мають тенденцію до покращення, проте з 2018-2019 рр. мають незначне погіршення, що не сильно відображається на діяльності підприємства.

Проект на основі якого проводилося дослідження пов’язане з будівництвом та експлуатацією сміттєпереробного комплексу у м. Кам’янець-Подільський та реалізується на основі коштів іноземних інвесторів. Реалізація електричної енергії, послуг з утилізації ТПВ та вторинної сировини споживачам здійснюється за економічно обґрунтованими цінами, що буде змінюватись відповідно до ситуації на ринку і дозволить не тільки відшкодувати поточні витрати, а і забезпечить окупність вкладених у проект інвестицій.

Особливістю реалізації проектів пов’язаних з будівництвом є виникнення ризиків на всіх етапах будівництва. Невизначеність щодо вкладення інвестицій у проект виникає із широкого кола джерел та у різні

моменти часу протягом життєвого циклу проекту. Приймати рішення, ігноруючи невизначеність завдасть шкоди проекту. Саме тому необхідна ідентифікація ризиків, адже чим раніше ризики виявлені, тим швидше можна скласти плани щодо їх пом'якшення або управління ними. Всього було виявлено 7 сфер прояву та 22 види ризиків: ринкова, фінансова, політична, технічна, екологічна, соціальна та специфічна.

Вирішення невизначеності в проектах полягає не лише в мінімізації негативного впливу, а й у максимізації потенціалу. Аналіз ризиків не замінює звичайну методологію оцінки інвестицій, а скоріше стає інструментом, що покращує її результати. Хороша модель оцінки є необхідною базою для створення значущого моделювання. Такою моделлю стала матриця ризиків. Матриці ризиків є, мабуть, одним із найпоширеніших інструментів оцінки ризиків. Вони в основному використовуються для визначення розміру ризику та того, чи достатньо контролюється ризик.

Дослідження показали, що високі рівні загрози та вірогідності мають ризики неможливість партнера обслуговувати борг перед кредитором та девальвація національної валюти, що зумовить зростання відсоткової ставки за кредитами. Низькі рівні загрози та вірогідності мають ризики виникнення форс-мажорних обставин, ускладнення або неможливість виконання зобов'язань, передбачених договором, дострокове розірвання договору однією із сторін. Що вказує на важливість ретельного складання угоди та на вплив економіки країни на реалізацію проекту. Адже ігнорування значних взаємозв'язків між прогнозованими змінними може спотворити результати аналізу та призвести до оманливих висновків.

Розробка низки варіантів щодо управління та зменшення ризику створила варіації вибору для підготовки подальшого плану дій. Метою є не уникнення ризику, а зниження його до настільки низького рівня, наскільки це обґрунтовано можливо. Найкращим способом є страхування ризику, перегляд умов договору та можливість перенесення відповідальності на сторону, яка має ймовірність краще впоратися з ним.

Прогнозування запроваджених заходів було виконане за допомогою сценарного аналізу. Результатом аналізу є не тільки однозначне значення, а розподіл ймовірностей усіх можливих очікуваних. Таким чином, потенційний інвестор отримує повний профіль ризику/прибутковості проекту, що показує всі можливі результати, які можуть привести до інвестицій в проект.

Таким чином реалізація даного проекту, може бути здійснена за умови контролю над ризиками та запровадженням заходів, які призведуть до їх повної або часткової мінімізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 № 232 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 № 713
2. Бутко М. П. Проектний менеджмент регіональний зріз.
3. Богдан Н. П. Методи та критерії оцінювання ризиків в туризмі.
4. Гончаренко Л. П. Інноваційна політика.
5. Гончаренко Л. П., Філін С. А. Указ. соч. С. 131..
6. Донець Л. І. Обґрунтування господарських рішень Київ “Центр учбової літератури” 2012]
7. Логвінова О. П., І. М. Семененко Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків Навчальний посібник Київ 2015]
8. Липчук В.В., Яців І.Г., Маркетинговий аналіз навчальний посібник Київ 2008
9. Проскура В.Ф, Білак Р.Г. Економіка і суспільство, Випуск №9/2017
Методологічні підходи до управління ризиками
10. В. Шарп, Нагороджені лауреати Нобелівської премії, 4 квітня 2017 рік – Режим доступу: <http://nobel.knute.edu.ua/index.php/nobelivski-laureati/vilyam-sharp>
11. Івченко І. Ю. Економічні ризики, 11.06.11 – Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/519590/>
12. Завідна Л. Д. Оцінка ризику в управлінні розвитком готельного бізнесу / Економіка України, 2018, №6 (679), с. 13-25
13. Дзюбіна А. В., Боцман Ю. С. Напрями мінімізації ризиків у сфері будівництва / Ефективна економіка, №11, 2018
14. І. М. Городецький, Удосконалення управління безпекою життєдіяльності на основі аналізу небезпек процесів, 5 жовтня 2015 р. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/40407/1/95-97.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

тис. грн.

	Код рядка	2015		2016	2017	2018	2019
		На початок звітного року	На кінець звітного періоду	На кінець звітного періоду	На кінець звітного періоду	На кінець звітного періоду	На кінець звітного періоду
Актив	2	3					
I, Необоротні активи							
Незавершені капітальні інвестиції	1005				88,90	62,10	84,10
Основні засоби:	1010	0,00	206,70	206,70	311,00	389,70	401,10
первісна вартість	1011		209,90	209,90	320,80	400,50	424,40
знос	1012	( )	-3,20	-3,20	-9,80	-10,80	-23,30
Довгострокові біологічні активи	1020						
Довгострокові фінансові інвестиції	1030						
Інші необоротні активи	1090						
Усього за розділом I	1095	0,00	206,70	206,70	399,90	451,80	485,20
II, Оборотні активи							
Запаси:	1100	67,70	301,80	301,80	481,80	389,70	197,30
у тому числі готова продукція	1103						
Поточні біологічні активи	1110						
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125		1362,80	1362,80		1243,20	3234,70
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	150,20	14,90	88,90	0,90	174,10	159,40
у тому числі з податку на прибуток	1136					174,10	159,40
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	146,90	8,60	8,60	955,30	550,20	110,40
Поточні фінансові інвестиції	1160						
Гроші та їх еквіваленти	1165	185,60	186,30	0,20	1423,40	1494,70	1076,10
Витрати майбутніх періодів	1170						
Інші оборотні активи	1190		4,80	5,20	3,80	5,80	5,80
Усього за розділом II	1195	550,40	1879,20	1767,50	2865,20	3857,70	4780,70

III, Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200						
Баланс	1300	550, 40	2085 ,90	1974 ,20	3265 ,10	4309 ,50	5265 ,90
Пасив	Код рядка	На поча ток звітн ого року	На кіне ць звітн ого пері оду	На кіне ць звітн ого пері оду	На кіне ць звітн ого пері оду	На кіне ць звітн ого пері оду	На кіне ць звітн ого пері оду
1	2	3,00	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
I, Власний капітал							
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Додатковий капітал	1410						
Резервний капітал	1415						
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	28,6 4	231, 50	198, 40	436, 04	781, 30	925, 70
Неоплачений капітал	1425	( )	( )	( )	( )	( )	( )
Усього за розділом I	1495	29,6 4	232, 50	199, 40	437, 04	782, 30	926, 70
II, Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595						
III, Поточні зобов'язання							
Короткострокові кредити банків	1600						
Поточна кредиторська заборгованість за:							
довгостроковими зобов'язаннями	1610						
товари, роботи, послуги	1615	365, 70	1813 ,90	1654 ,50	2495 ,60	3077 ,00	3787 ,40
розрахунками з бюджетом	1620	6,23	37,9 0		147, 90	231, 90	209, 90
у тому числі з податку на прибуток	1621	6,23	37,9 0		147, 90	231, 90	209, 90
розрахунками зі страхування	1625				10,2 0	31,3 0	
розрахунками з оплати праці	1630				62,8 0	96,4 0	
Доходи майбутніх періодів	1665						
Інші поточні зобов'язання	1690	148, 00	1,60	120, 30	111, 60	90,6 0	341, 90
Усього за розділом III	1695	519, 90	1853 ,40	1774 ,80	2828 ,10	3527 ,20	4339 ,20
IV, Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700						

Баланс	1900	550, 40	2085 ,90	1974 ,20	3265 ,10	4309 ,50	5265 ,90
--------	------	------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Стаття	Код рядка	За аналогічний період попереднього року	За звітний період	За звітний період	За звітний період	За звітний період	За звітний період
1	2	4,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	8082,20	19506,70	-	8179,80	8639,60	8821,60
Інші операційні доходи	2120			-	2,18	3,20	3,10
Інші доходи	2240			-			
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	8081,90	19506,70	-	8181,90	8642,80	8824,70
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-7491,30	-	19124,60	-6369,30	-6539,90	-6752,30
Інші операційні витрати	2180	-18,90	-141,60	-42,47	-810,20	-829,30	-906,10
Інші витрати	2270	( )	( )	( )	( )	( )	( )
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	-7510,30	-	19266,10	-42,47	-7179,50	-7658,40
Фінансовий результат до	2290	34,90	240,60	-42,47	1002,40	1273,60	1166,30

оподаткування (2280 - 2285)							
Податок на прибуток	2300	-6,30	-38,30		-180,40	-229,30	-209,90
Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300)	2350	28,64	202,30	-42,47	821,90	1044,40	956,40